

**ROČENKA
KLUBU
AUGUSTA
SEDLÁČKA
85**

**DK ROH Pízeň
1985**

FRANTIŠEK ALEXANDR HEBER

I. Bukačová, J. Miler

K neprávem zapomínaným osobnostem romantické umělecko historické topografie patří František Alexander Heber, od jehož narození v letošním roce uplynulo 170 let. Jeho dílo "Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser" je dodnes významným ikonografickým pramenem pro dějiny architektury i vynikající ukázkou romantického pojetí historie.

Autor tohoto rozsáhlého a pozoruhodného díla se narodil 19. července 1815 v myslivně Třebekov v obci Jarov u Plas. Byl jediným synem lesníka Jana Hebera, který však záhy zemřel a vdova s dětmi se přestěhovala do Mýta u Zbiroha. Heber navštěvoval hlavní školu v Plzni a po čtyřech třídách byl dán do učení na kupectví do Prahy, protože pro nouzi rodiny nemohl ve studiích pokračovat. V Praze brzy vedl samostatný obchod a také hrál divadlo. V roce 1838 se přestěhoval do Zbiroha, kde na podnět svého švakra převzal obchod a oženil se. Ve Zbirohu utrpěl těžký úraz o Božím těle, když byl při explozi střelného prachu těžce popálen a zmrzačen na levé ruce. Brzy po tomto šoku Heber opustil obchod a odešel do Prahy. Zcela se oddal myšlence zachytit a popsat všechny hrady a tvrze Čech.

Od mládí měl Heber velký zájem o studium zeměpisu a podnikal mnoho pěších výletů po českých hradech, vyzbrojen náčrtníkem, do něhož jako zručný kreslíř zachycoval své dojmy. Získané poznatky uveřejňoval v měsíčníku "Erinnerungen". Tento oblíbený časopis, věnovaný novelám, humoristickým příběhům, biografickým skicám, historickým a topografickým skicám, historickým a topografickým článkům o městech, hradech a zámcích, vycházel ve 12 sešitech ročně s litografickými přílohami. Ve 40. letech 19. století, kdy v něm Heber uveřejnil své první články, vycházel v nákladu až 8000 kusů v Umělecko-typografickém institutu Karla Viléma Medaua v Praze.

Během let 1840 - 1842 podnikl Heber pěšky i tehdy začínající železnici řadu cest, z nichž získal velké množství obrazového i popisného materiálu pro své velké, síly jednotlivce přesahující, dílo. Měl v plánu "všechny hrady, tvrze a pevnosti Čech obcestovat, zprávy, vyobrazení a pověsti o nich shromáždit a pak je s vlasteneckou horlivostí v dílo sestavit a vydat" ^{2/}.

Proti dosavadním pracem z umělecko historické topografie, které zachycovaly vždy jen malou část památek, Heber usiloval o kompletní soupis. V úvodu k 1. dílu napsal: "Z 800 hradů a tvrzí Čech podat zprávy je v plánu mého podniky. Při tomto obzvlášt velkém počtu by snad někdo mohl shledat, že tento plán je přehnaný a dílo obrovské. I o tom jsem uvažoval, avšak o mnohých hradech je velmi málo zpráv, že by sotva zaplnily jednu osminku stránky. Z tohoto velkého počtu se pouze asi 180 tvrzí nachází v patrných zbytcích, zatímco ostatní jsou sotva zřetelné nebo téměř zmizely" ^{3/}.

V roce 1843 začal Heber, mající již velké množství materiálu, hledat nakladatele. Nabídku na vydání samostatného díla o hradech učinil firmě Gottlieb Haase a synové. Zde však byl odmítnut, protože tento nakladatel vydal již v roce 1842 obdobný titul, a sice Herlesovy "Bilder aus Böhmens Vorzeit" s vyobrazením 20 hradů. Heber se tedy obrátil na Medaua, u něhož již dříve publikoval. Tento nakladatel dílo od autora, který byl ve finanční tísní, přijal zdarma, což svědčí o vydřidušském nakládání s autory, pro tuto dobu typickém. První díl, který vydal Medaua 1844 nákladem 2000 kusů, vyvolal velký zájem a byl brzy rozebrán.

Dílo připsal Heber hraběti Karlu Chotkovi, pražskému purkrabímu a předsedovi

mnoha učených společností a kulturních institucí, V předmluvě, která vyjadřuje hlubokou lásku a úctu k památkám, k hradům jako rodovým sídlům české šlechty, na nichž se odehrávala česká historie, Heber dokazuje svoji příslušnost k ideovému proudu zemského patriotismu. Heberovo dílo je sice psáno německy, ale jeho duch je vlastněcky český. Romantický zájem o rytířství a "gotického" ducha české šlechty, který Heber ve svém díle vyjadřuje, je blízký feudálně patriotickému chápání českých dějin. Toto vycházelo ze zemského vlastenectví, prosazovaného i Museem království českého, které vzniklo právě jako zemský stavovský kulturní orgán a stalo se oporou pro vznikající českou historickou vědu. Restaurační stát, vědomě obnovující stavovství, hledal v minulosti ideologické opory a spojoval proto zájem o národní minulost s romanticky chápanou rodovou tradicí.

V předmluvě Heber uvažuje o svých předchůdcích na poli umělecko historické geografie, jak nazývá své dílo. Vysoce hodnotí práci královéhradeckého hejtmana Karla Bienera z Bienenberka "Versuch über eine merkwürdige Altherthümer im Königreiche Böhmen (1778 - 1785, 1. - 3. díl), která zachytila pozoruhodnosti některých hradů. V roce 1798 vydal A.G. Meissner ve svém "Historicko-malířském vyobrazení Čech" první rozsáhlejší vyobrazení některých českých hradů před Heberem s Wolfovými mědirytinami. Také Herlesova publikace, která předešla Hebera, zachytila pouze 20 hradů. Heber litoval dosavadní zlomkovitosti všech těchto děl, která zobrazila jen nepatrnou část památek a rozhodl se to napravit. Svou lásku k památkám vyjádřil v předmluvě: "Zpustlé staré hrady... jejich vrcholy pozdvíhají se z temných lesů, svědkové dávnověku a všeničících změn, jimiž kdysi nejen německá říše, ale i naše milovaná otčina stejně byla posetá a které k obzvláštní malířské ozdobě krásné pozemské krajiny sloužily, mizí stále více a více před našima očima. Mnohé a často ty nejkrásnější z mocných památníků českého rytířského ducha a gotického vkusu leží již pohřbeny v sutinách. A tak není žádné jejich vyobrazení a nemůžeme si udělat o nich ani žádnou představu. Ano, od mnohých zničil všepožírající zub času také poslední patrné stopy jejich bytí, takže noví badatelé ve vlastivědných záležitostech nebudou moci ani najít stopu po jejich bývalých místech ^{4/}.

Pro plán svého díla použil Heber jako vzor práci německého autora Fridricha Gottschalka "Die Ritterburgen und Bergschlösser Deutschlands". Rozvrhl je na 6 svazků. Pořadí, ve kterém hrady následují, se neřídí ani abecedně ani geograficky, materiály publikoval podle toho, jak je měl připravené. V každém svazku je na konci abecední seznam hradů a zeměpisný přehled. U všech statí zachovává jednotnou strukturu. Obvykle uvádí místo úryvkem z básně, po němž následuje sugestivní popis krajiny s upozorněním na její přírodní krásy. Věnuje se etymologickým úvahám o původu místního jména, které jsou mnohdy velmi naivní a vlastnímu popisu památky, který navozuje představu procházky stavbou či ruinou, upozorňuje na zajímavé části architektury, jejich velikost, osudy, popisuje nalezené erby, nápisy, hrobky, výzdobu, určuje zhruba umělecko historické označení slohu památky. Podrobně se věnuje historii místa, jeho majitelům, které sleduje s genealogickým zájmem až do současnosti. Na závěr kapitol přidává pověsti, vztahující se k místu. Píše, že je získal od obyvatel z okolí, nebo vyčetl z kronik, někdy i převzal z časopisů, tehdy vycházejících. Vyhledával všechny pozoruhodnosti okolí památky, romantické příběhy a dobrodružné legendy, které často obširně literárně ztvárnil s úmyslem čtenáře pobavit. Dále uvádí obvykle datum, kdy místo navštívil a na závěr prameny, jaké použil a obvykle poděkování těm, kteří mu poskytli materiály či mu nějak pomohli při zpracování kapitoly.

Zprvu se Heberovy články omezovaly na popis místa a nejnútnejší historii, postupně se zvyšovala úroveň jeho badatelské práce. První tři svazky byly napsány téměř bez historické kritiky, v dalších je patrný vědecký pokrok a obsahují mnoho historických, topografických, genealogických a heraldických materiálů. K historii

staveb shromáždil Heber všechny dostupné údaje. Studoval ve šlechtických archivech, pomáhali mu místní vlastivědci, obracel se na pokrokové faráře a správní úředníky. V předmluvě napsal: "Přesvědčil jsem se na svých cestách, že mnohý přítel starožitností si udělal ze sutin hradů předmět svých výzkumů, sám je popsal a jejich pozoruhodnosti shromáždil. Tak jsem se já pokusil všechny tyto příspěvky přátel starožitností v tuto sbírku spojit..."

Podporu nacházel Heber také u některých vědců. Na prvním místě Heber vzpomenu českého královského historiografa Františka Palackého, dále mladého archeologa Mikovce, mezi své spolupracovníky počítal c. k. profesora V. A. Svobodu, spisovatele Jana Karla Gregoryho, lékaře Peterse, malíře Brantla a Malocha.

V době, kdy Heber začínal své dílo, byla česká historická věda v počátcích a sám také neměl žádné vědecké vzdělání. Jeho velká píle, nadšení a láska k předmětu výzkumu překonaly všechny těžkosti. Naučil se latině, aby mohl studovat archivní materiály, cestou praktické zkušenosti získal takové znalosti, že se s ním nemohl srovnávat žádný současník.

Ve své práci se opíral o studie z literatury a výzkum archivů, které stále zdokonaloval. Nebyl tedy pouhým romantickým tulákem, ale poctivým badatelem, který poučen dobovou literaturou, přicházel na místa svých výzkumů. Odvolával se na starší i současnou historickou práci. Užíval Balbínovy Bohemia docta, Paprockého Diadochus, Beckovského Poselkyni starých časů, Paceltovu Kroniku českou, Hájkovu kroniku, Veleslavínovy historické kalendáře, Schallerovu a Sommerovu topografii, Palackého Dějiny Čech, vydání Archivu českého, časopisů odborných i zábavných. Sám byl také členem Archeologického sboru Musea království českého, který byl založen v roce 1843 pro archeologické a umělecko historické bádání. Z dnešního hlediska nejvyužívanější a nejcennější část Heberovy práce představuje obrazová příloha, díky níž mají badatelé jedinečné vyobrazení stavu památek z 1. poloviny 19. století. Jeho šestisvazkové dílo, v němž popsal 586 hradů a tvrzí, provází 358 vyobrazení hradů, zachycených v jednom či více obrazech a půdorysech. Od Hebera pochází asi 240 kreseb, vytvořených na základě vlastních pozorování míst, která navštívil a často i zaměřil. Ve druhém díle děkuje Heber bibliotekaři Musea království českého Václavu Hankovi, že mu pomohl najít ve sbírkách nejstarší podoby některých staveb. Sám Palacký doporučil Heberovi upřesnit topografický popis a místo zobrazit z několika pohledů.

Heberova romantická touha zachytit české hrady je blízké Máchovu putování českou krajinou, které dokládají také jeho kresby "hradů spatřených". Karel Hynek Mácha zhruba o deset let dříve než Heber navštívil asi 80 hradů a mnohé z nich rovněž nakreslil. Obdobně jako pro Máchu byly hrady i pro Hebera symboly české slávy a jejich návštěva sloužila za hluboký zdroj romantické inspirace pro básníky i pro malíře.

Souvislost s Máchou napovídá i osobnost Karla Brantla, železničního inženýra, který působil m. j. v Doksech, byl autorem historické monografie o Bezdězu (1831) a nadaným malířem. Při svých cestách také Brantl, jeden z blízkých Heberových spolupracovníků, zaznamenal mnoho hradů a zřícenin, a předpokládá se, že právě Brantlova sbírka kreseb měla vliv na Máchu^{5/}.

V Heberových Českých hradech, které kromě 1. dílu mají po 50 obrazových přílohách, jsou použity jako předlohy nejen jeho vlastní perokresby, ale i práce dalších malířů. Na prvním místě je opět třeba jmenovat ing. Karla Brantla (nar. 1804, litograf a kreslíř v Čechách, c. k. asistent státních železnic) dále Em. Kutscheru (1799 - 1861, absolvent pražské akademie, litograf zaměstnaný v Medauově závodě v Litoměřicích, později měl vlastní závod v Praze), Josefa Malocha (1815 - 1865, kreslíř a litograf v Praze, Heberův osobní přítel a druhý manžel Karoliny Heberové) František Šíra (1804 - 1864, žák pražské akademie, malíř a grafik, v letech 1822 -

- 24 byl litografem u Antonína Machka, později majitel rozsáhlého závodu) a Karla Würbse (1809 - 1867 malíř a kreslíř, po studiích u Berglera se věnoval malbě krajin a architektury) ^{6/}. Heberovými spolupracovníky byli tedy malíři prošlí pražskou akademií, kteří se věnovali grafice tehdy modního topografického zaměření, od 70. let 19. století bohužel nahrazenému fotografií. Heberovy vlastní kresby jsou co do kvality srovnatelné s díly jeho spolupracovníků, přestože neměl odborného kreslířského vzdělání. Většinou to byly perokresby, zachycující soudobý stav památky a mají proto značnou dokumentární cenu. Bývaly obvykle doplněny postavami v dobovém oděvu, které oživovaly klidnou krajinu s architekturou. Předlohy byly litografovány rytci Harnischem, Richtrem, Franzem, Wopalenským a dalšími v Medauově závodě. Rozdíly v podání na první pohled nejsou patrné a koncepce podání architektury je poměrně jednotná.

Součástí Heberova díla je šest map, některé jím samým navržené a přiložené pro snazší orientaci čtenářů k jednotlivým dílům. Na mapách Heber rozlišoval označením rytířské tvrže, hrady udržované a obydlené, poloviční zříceniny, málo viditelné, zcela zřícené, sotva znatelné místo, kde stály a nově přestavěné.

V pátém a šestém díle jsou tabulky a erby 78 šlechtických rodů, kterým náležely hrady v Čechách.

Namáhavá práce při průzkumu hradů a horečnatá heuristická činnost podlomily Heberovo zdraví. Pracoval za malý honorář, neustále ve finančních problémech a s obavou, že dílo nedokončí. V roce 1848 nabízel Medau v reklamách další Heberovo dílo, které mělo být k dostání ve všech knihkupectvích v Praze a v Litoměřicích - "Moravské hrady a jejich pověsti". Na mnohá přání autor vyobrazil také starobylé moravské hrady a sepsal jejich pověsti. Toto dílko vlastenecké "jako výsledek amatérských cest a výzkumů přináší přátelům rytířského času v romantickém malířském orámování 50 nejkrásnějších moravských hradů" ^{7/}. Tak jako v práci věnované českým památkám, rovněž Heber sepsal dějiny hradů, jejich pověsti, posloupnost držitelů a doplnil je 16 pohledy, které vytvářejí album a jak nakladatel inzeroval, "nemá chybět v knihovně žádného vlastence". Tak jako České hrady i toto dílo vychází v sešitech. Spis je věnován doktoru Josefu Gornerovi, který Hebera opatroval při zápalu plic a doporučoval mu, aby si odpočinul Heber nedbal jeho rad a pokračoval v práci.

V červnu 1849 přišel Heber do Náchoda, aby zde prozkoumal tamní archivy a památky. Měl zde dříveho přítele v děkanu Josefu Regnerovi, ^{8/} vzdělaném a vlastenecky cítícím knězi, který zanechal svědectví o posledních Heberových dnech.

Heber přišel do Náchoda s předtuchou, že se mu zde něco tragického přihodí a skutečně po několika dnech, kdy byl ubytován v hostinci a podnikal vycházky do okolí, jej postihlo chrlení krve. S Heberem umírajícím se přijela rozloučit manželka Karolina a malý syn Josef. Po krátké bolestivé nemoci zemřel "v květu svých let ve svém povolání jako výzkumník hradů" ^{9/} 29. července 1849. O dva dny později byl pohřben na staroměstský náchodský hřbitov. Děkan Regner napsal o tomto pohřbu do pamětní farní knihy tato slova: "Dne 29. července zemřel v Náchodě František Heber, který se zabýval dějinami naší vlasti s popisem hradů a zámků v království českém s velkou oddaností. Zemřel na následky chrlení krve právě, když náchodský zámek a ruiny hradů na náchodském panství kreslil a popisoval. Zemřel v hostinci p. Bauera v Náchodě, jeho tělo bylo přeneseno na děkanství a 31. července slavnostním průvodem na staroměstský hřbitov 13 knězi a alumny doprovázeno. Byl pohřben vedle dveří vedoucích do sakristie. Při jeho pohřbu jsem měl slavnostní řeč, v níž jsem vyzdvihl velké zásluhy tohoto vyjimečného muže. Jeho hrob označuje smuteční vrba, kterou jsem vlastní rukou zasadil."

Heberovo dílo zůstalo nedokončeno. Autorovou předčasnou smrtí ve věku 34 let byly přervány plány na 7. sešitu sedmého dílu. Po dvou letech bylo dílo "nezkušenou rukou" uzavřeno a 22 vyobrazení posledního svazku bylo připojeno k předchozím bez

textu. Jeho pozůstalost zůstala v rukou příbuzných a mnohé důležité rukopisy a nákresy se rozptýlily. V roce 1871 bylo vytvořeno komitě za účelem postavení pomníku na Heberově hrobě. Mezi přáteli a obdivovateli jeho díla byla podniknuta sbírka, která vynesla 100 zlatých, avšak z plánu sešlo. Vdova po Heberovi se provdala za malíře J. Malocha a syn Josef Heber (nar. 1. 9. 1840) se stal knihvazačem ve Vídni.

Heberovo dílo, vytvořené z nadšení a lásky si zaslouží obdiv generací. Navázali na ně další historikové a topografové jako byl August Sedláček ve svém monumentálním díle "Hrady zámky a tvrze království českého." Umělecko historická topografie první poloviny 19. století se stala základem pro soupisy památek, vydávané Českou akademií od roku 1897 pro jednotlivé okresy. Že průzkum českých hradů je stále přitažlivým tématem dokládá řada mladších prací. Je však třeba zdůraznit, že na počátku této řady stojí dílo Františka Alexandra Hebera, k němuž se všichni badatelé budou vděčně vracet. Heberovo dílo se stalo trvalou hodnotou naší umělecko historické práce.

BIBLIOGRAFIE PRACÍ F. A. HEBERA

1. Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, nakl. K. V. Medau Sv. I., Praha 1843, 242 str.
2. Sv. II., Praha 1844, 240 str.
3. Sv. III., Praha 1845, 244 str.
4. Sv. IV., Praha 1846, 264 str.
5. Sv. V., Praha 1847, 267 str.
6. Sv. VI., Praha 1848 294 str.
7. Sv. VII., Praha 1849, 268 str.
8. Mährens Burgen und ihre Sagen, nakl. K. V. Medau, Praha 1848
9. Böhmens Burgen, Litoměřice 1860
10. Der Burg Gross-Skal in Böhmen, nakl. K. V. Medau, Praha
11. Geschichte der Burg Bösig von . Jhdt. bis auf unsere Zeit, B. Leipz 1880
Další práce vyšly v časopise "Erinnerungen an merkwürdige Gegenstände und Begebenheiten verbunden mit Novellen, Sagen und Geschichten, nebst beigefügten Tableaur, Steintichen, Karten, Planen und Musikalien. Herausgegeben von Carl Wilhelm Medau, Wien, Prag und Leitmeritz.
12. Die Burgruine Liebstein in Böhmen, Praha 1842, str. 45 - 46
13. Das Schloss Zbirow in Böhmen, Praha 1842, str. 88 - 89
14. Das Schloss Lämberg in Böhmen, Praha 1842, str. 121 - 123

15. Das Schloss Gross-Rohosetz in Böhmen, Praha 1842, str. 125 - 126
16. Hradek bei Auscha in Böhmen, Praha 1842, str. 185 - 186
17. Der Schreckenstein bei Aussig, Praha 1842, str. 252 - 253
18. Die Ruine der Ronburg, Praha 1842, str. 307 - 309
19. Das Schloss Libochowitz in Böhmen, Praha 1843, str. 125 - 126
20. Die Burgruine Klam in Niederösterreich, Praha 1843, str. 316 - 318

V r. 1837 vyšel článek Scharfenstein in Leitmeritzer Kreise Böhmens str. 94 - 95 s označením autora Eingesendet von H. Jedná se pravděpodobně o článek Heberův.

LITERATURA:

- Bernau F.: Franz Alex. Heber, Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XVII, str. 214 - 220, Praha 1878
- Bukačová I.: František Alexandr Heber a česká umělecko historická topografie, Vlastivědné listy, č. 4, roč. II, vydává Muzeum okresu Plzeň-sever, Mariánská Týnice 1984
- Domečka L.: Frant. Alex. Heber.. a jeho skon v Náchodě, od Kladského pomezí 1933/34, str. 74 - 76
- Ottův slovník naučný, díl X, Praha 1896 str. 1007
- Prag und Böhmen, katalog výstavy pořádané Spolkem Adalberta Stiftera r. 1982
v Esslingenu, Regensburgu a Coburgu str. 131
- Roubík R.: Přehled vývoje vlastivědného popisu Čech, Praha 1940, str. 71 - 72 a 122
- Thieme U. - Becker F.: Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart, band XVI, s. 194
- Toman P.: Nový slovník čs. výtvarných umělců, sv. 1 - 2, Praha 1947 - 1950

POZNÁMKY:

- 1) Údaje o Heberově životě pocházejí z článku F. Bernaua - jeho překlad vyšel v článku I. Bukačové
- 2) Předmluva k I. dílu Böhmens Burgen...
- 3) tamtéž
- 4) tamtéž
- 5) Ivanov M.: Důvěrná zpráva o Karlu Hynku Máchovi, kap. 9, Praha 1977

- 6) údaje z Tomanova Nového slovníku...
- 7) z reklamního textu Medauova závodu
- 8) J. Regner byl aktivním členem Průmyslové jednoty, hrdina Jiráskovy knihy "U nás" (Havlovický)
- 9) viz 1)

Nejcennější složkou Heberova díla jsou bezesporu rytiny. Připojujeme proto seznam všech rytin z knihy Böhmen Burgen, Vesten und Bergschlosser doplněný potřebnými údaji. Další připojený seznam obsahuje dnešní jména lokalit s uvedením katastrálního území, obce a okresu podle současného územního rozdělení. Jsou uvedeny i ostatní grafické přílohy díla jako heraldické tabule a mapy. Vzhledem k provizornímu zakončení díla byly k 7. dílu přiloženy i rytiny, kterým neodpovídá žádný článek v knize. Navíc bývají do knihy svázané některé další rytiny z Medauova závodu, která do ní nepatří. Tyto, pokud byly zjištěny, též uvádíme, ale bez uvedení dílu.

Údaje o předlohách, rytcích jsou uváděny zkratkami. Autoři předloh: B - Brantl, H - Heber, K - Kühnel, M - Maloch, Sch - Schier, Wo - Wolf, W - Würbs, Z - Zwetler. Rytci: Bü - Büchner, D - Donath, F - Fark, H - Harnisch, Hö - Höhne, K - Kollarz, L - Langhans, Re - Reichel, Rö - Röhrich, Rt - Roth. Celkově pak údaje o rytině mají takovou formu: autor předlohy - poslední dvě číslice letopočtu jejího vzniku - r - rytec - díl, do něhož rytina patří - číslo lokality v seznamu současných jmen + rytina, která je na společném listu, v případě, že jsou dvě rytiny na jednom listu. Například H45-R-6-144 + 234 znamená: předlohu pro rytinu kreslil F. A. Heber r. 1845, vyryl ji Richter, patří do 6. dílu, zobrazuje Přerov nad Labem, okr. Nymburk a je na jednom listu rytinou 234. Prachin. Některé údaje nejsou známy, ty značíme X. Číslo uvedená za lokalitou v seznamu současných jmen znamenající rytiny, na nichž je lokalita vyobrazena.

Některé údaje o rytinách se nepodařilo zjistit. Rytina č. 293 Skara zobrazuje spornou lokalitu kladenou Heberem východně od Prahy, dnes neověřitelnou. Wildtal - není jasné o jakou lokalitu se jedná, s největší pravděpodobností se nejedná o hrad nebo tvrz. Dále se nepodařilo lokalizovat dva půdorysy Taf. I Fig 2 a Taf. I Fig. 5. Taf. I Fig 3 představuje Kozí hrádek, na Taf. I Fig. 7 je s největší pravděpodobností Doubravka mezi Kařízkem a Cerhovicemi i když v textu to uvedeno není.

Seznam rytin:

1.	Alt-Perstein	H-R-1-168
2.	Alt Prerau	H45-R-6-144 + 234
3.	Altenteich	H46-H-7-171
4.	Alteshaus	H44-Rt-3-47
5.	Augezdec	H-Rö-2-191
6.	Bayereck	H-R-1-130
7.	Blankenstein	B41-R-5-5
8.	Blatna	H-F-3-6
9.	Grundriss der Burg Blatna	H-X-3-6
10.	Blumstein	H-F-3-89
11.	Bömisches Aicha	B40-R-6-21
12.	Bömisches Kamnitz	H-X-2-20

13.	Südseite von Borotin	H46-R-5-8
14.	Borotin von Ost	H46-Bü-5-8
15.	Westseite von Borotin	H46-R-5-8 + 63
16.	Grundriss der Ruine Bösig	H-X- 4-1
17.	Bösig von Ost	B-Rö-4-1
18.	Der Teufelsthurm zu Bösig	B-R-4-1
19.	Bösig	B-R-4-1
20.	Bradlec	H-F-3-10
21.	Brandeis an der Elbe	Sch39-R-6-11
22.	Brozan	H44-Rt-3-12
23.	Březyna	B-R-4-14 + 160
24.	Grundriss der Burgruine Buben	H46-Hö-6-15
25.	Buben von der Abendseite	H46-Bü-6-15
26.	Buben von der Mittagseite	H44-R-6-15
27.	Westseite von Bürglitz	B36-H-7-86
28.	Bürglitz von Osten	Sch40-R-7-86
29.	Situations-Plan von der Burg Bürglitz Mit Benützung der Katastralmappe	H46-X-7-86
30.	Der innere Burghof zu Büfglitz	H41-R-7-86
31.	Buštěhrad	M46-R-5-16
32.	Daubravská Hora	H-R-1-25
33.	Grundriss der Burgruine Daubravská Hora	X-X-1-25 + 245
34.	Divic	B-R-4-23
35.	Dražic	H-R-1-26
36.	Dubec	H46-D-4-27 + 153
37.	Eger	W-Re-4-49
38.	Der Schwarze Thurm and das Innere der Doppelkapelle zu Eger	X-R-4-49
39.	Grundriss der königlichen Burg in Eger	Vinc. Pröckel 46-X-4-49
40.	Egerberg	H44-Rö-3-28
41.	Grundriss der Burgruine Egerberg	H-X-3-28
42.	Egerberg, Klösterle und Felixburg	E.Kutschera-F-2-28-30-70
43.	Elbe Teinic	H46u.47-R-6-188 + 144
44.	Elbogen	Sandmann-R-5-104
45.	Elbogen	W-R-5-104
46.	Situations Plan der Burg Elbogen	H46-X-5-104
47.	Engelhaus	H-F-3-1
48.	Grundriss von Engelhaus	H-X-3-1 + 72
49.	Felixburg Felixburg viz 42.	H44-F-2-30
50.	Freudenstein	H-Rö-3-31
51.	Friedland	X-R-1-32
52.	Grundriss der Schlosses Friedland	H-X-1-32
53.	Grundriss der Burgruine Friedstein	H43u.44-Hö-6-33 + 233
54.	Nord-und Ostseite von Friedstein	K 238-R-6-33
55.	Frümburg	H-F-3-34
56.	Gans	H-F-2-48
57.	Grundriss der Burgruine Geiersberg	H46-X-5-93 + 263
58.	Der Wartthurm und die Südostseite von Geiersberg	H B46-R-5-93

59.	Geiersberg	H46-R-5-93
60.	Gradlitz	H-L-2-53
61.	Gradlitz von Südost	H-F-2-53
62.	Gross-Horka	B-E.Schossig-4-195
63.	Wartthurm zu Gross-Přiběnic	H46-R-5-145+15
64.	Gross-Přiběnic	H46-R-5-145
65.	Gross Skal	H-R-2-44
66.	Gross Skal von Osten	H-Rö-2-44
67.	Grundriss des Schlosses Grossskal	H-X-2-44
68.	Guttenstein	B36-R-7-35
69.	Burghof zu Guttenstein	H44-R-7-35
70.	Grundriss von Guttenstein	H48-X-7-35+152
71.	Hammerstein	K-Rö-3-36
72.	Grundriss von Hammerstein	H-X-3-36+48
73.	Hasenburg	H-R-1-38
74.	Grundriss der Burgruine Hasenburg	H-X-1-38
75.	Hauska	H-R-1-42
76.	Grundriss des Schlosses Hauska	X-X-1-42
77.	Grundriss der Burgruine Herrnstein	H-X-4-120
78.	Nordwestseite von Herrnstein	H42-R-4-120
79.	Herrnstein	H42-R-4-120
80.	Herstein	H-R-1-169
81.	Himmelstein	H44-R-4-40
82.	Hivna	H-R-1-61
83.	Hlaska	H-F-2-209
84.	Hlawačow im Jahre 1800	X-F-2-41
85.	Hrad bei Busic	H-F-2-17
86.	Hrad bei Stražisst	H-Rö-2-43
87.	Hradek	X-Rt-4-186+108
88.	Hradek bei Auscha	H-R-1-39
89.	Grundriss der Burgruine Hradek bei Auscha	H-X-1-39
90.	Hradek bei Burgholz	H-L-1-66
91.	Hrušov	Wo+H-R-5-46+208
92.	Grundriss der Burgruine Chaustnik	H46-X-5-52
93.	Chaustnik	H+M-R-5-52+333
94.	Der erste Burghif zu Chaustnik	H42-R-5-52
95.	Der obere Burghof zu Chaustnik	H45-R-5-52
96.	Chlum	H-F-2-50
97.	Chodow	M46-Rö-4-51
98.	Chotek	H-L-1-111
99.	Chrudim	H44-R-5-54+312
100.	Chudy Hradek	H44-F-3-56
101.	Chwatěrub	H44-Rö-3-57
102.	Jenštejn	H-Rö-3-59
103.	Jenštejn im Jahre 1795	Wo-F-3-59
104.	Jinčov	H-R-1-58
105.	Kaceřov	H46-H-7-62
106.	Situations-Plan des Schlosses Kace- řov	H46-X-7-62
107.	Kamaik	K36-Rö-4-65
108.	Kamaik	X-Rt-4-65+87

109.	Situations-Plan vom Schlosse Kamen	H46-Hö-6-64+273
110.	Kamen	H47-R-6-64
111.	Grundriss der Ruine Kamnitz	H-X-2-20+212
112.	Karlsberg	H-L-1-69
113.	Grundriss der Burgruine Karlsberg	H-X-1-69
114.	Karlstein	H-R-1-67
115.	Karlstein im Jahre 1780	X-L-1-67
116.	Grundriss der Burg Karlstein	X-X-1-67
117.	Karlstein bei Kreibitz	B-Rö-4-24
118.	Kašowic	H45-R-4-68
119.	Kaut	H46-R-5-77
120.	Kelch	B-Rt-4-63+347
121.	Kikelsburg	X-C.Steyrer-2-196
122.	Kinsberg	H-F-3-170
123.	Klabawa	H44-L-2-29
124.	Wranow und Klein-Skal	B42-R-6-108
125.	Klenau im Jahre 1800	Wo-R-6-71
126.	Klenau im Jahre 1845	H-R-6-71
127.	Grundriss der Burgruine Klenau	H-Hö-6-71
128.	Klingeberg	H-R-2-210
129.	Klingenberg von Süden	H-F-2-210
130.	Der Markomannen Thurm und die Burgkapelle zu Klingenberg	H-F-2-210
131.	Grundriss von Klengenber Klösterle viz.42.	H-X-2-210
132.	Kokoržin	H-R-1-72
133.	Grundriss der Burgruine Kokoržin	H43-X-1-72
134.	Koloděj im Jahre 1800	Wo-F-3-73
135.	Grundriss der Burgruine Königswart	H46-Hö-6-92
136.	Das Burgebäude und der Verlies- sthurm zu Königswart	H46-R-6-92
137.	Königswart	H46-R-6-92
138.	Konopischt	X-F-2-74
139.	Konopist von Süden	H-F-2-74
140.	Grundriss des Schlosses Konopisst	H-K-2-74
141.	Kostelec an der Sazava	H-R-1-208
142.	Grundriss Kostelec an der Sazava	X-X-1-208+299
143.	Grundriss der Burgruine Kostenblat	H46-Hö-6-75
144.	Kostenblat	H46u.47-R-6-75+43
145.	Kostenblat	H41-R-6-75
146.	Koštial	H44-F-3-76
147.	Grundriss von Kozíhřbet	M+H-X-5-78+325
148.	Kozíhřbet	M46-Rö-ř-78
149.	Kozly	H45-R-4-79+243
150.	Krakowec im Jahre 1838	B-H-7-80
151.	Krakowec im Jahre 1788	Wo-R-7-80
152.	Grundriss von Krakowec	H44-X-7-80+70
153.	Kralovic	H46-D-4-81+36
154.	Krassow im Jahre 1795	Martin Prusik 95-Rö-3-82
155.	Krassow im Jahre 1845	H45-Rö-3-82
156.	Krumau	H-F-2-22

157.	Krumau von Norden	Karl Zenker 44-Rö-2-22
158.	Grundriss der Burg Krumau	X-X-2-22
159.	Krwomlein	B-R-4-37+
160.	Křenowic	B-R-4-55+23
161.	Křepenic	M46-R-5-85
162.	Kumburg	H43-L-3-87
163.	Kumburg im Jahre 1785	Wo-F-3-87
164.	Grundriss der Ruine Kumburg	H-Kollarz-3-82
165.	Der Burghof zu Kunětická Hora	H47-R-6-88
166.	Grundriss der Burgruine Kunětická Hora	H47-Hö-6-88
167.	Kunětická Hora	B45-R-6-88
168.	Kunzwarte	H-F-2-89
169.	Kwětnič	H-L-1-90
170.	Landsberg	H-F-2-95
171.	Der Burgzwinger zu Landstein	H47-R-6-94
172.	Grundriss der Burgruine Landstein	H47-Hö-6-94
173.	Landstein	H47-R-6-94
174.	Lausek	X-L-2-105
175.	Liběhrad	H44-F-3-97
176.	Ličkau	J. Kutschera-R-7-99+
177.	Liebenstein	H41-R-6-96
178.	Liebenstein im Jahre 1604	Nach einem altem Gemalde in Liebenstein- -R-6-96
179.	Libstein	X-F-2-98
180.	Liebstein von Osten	H44-L-2-98
181.	Grundriss der Burgruine Liebstein	H-K-2-98
182.	Lihna	H44-F-2-101
183.	Lichtenburg	H41-Rö-4-100
184.	Burghof zu Lichtenburg	Nach der Natur gez. B-Rö-4-100
185.	Grundriss der Burgruine Lichtenburg	H45-X-4-100
186.	Der Burghof zu Lipnic	M46-E.Franz-7-102
187.	Lipnic von Süden	H45-R-7-102
188.	Lipnic von Norden	H45-R-7-102
189.	Litic	B+H-R-4-103+300
190.	Machow im Jahre 1760	X-F-2-106
191.	Maidstein	H42-F-3-107
192.	Grundriss von Maidstein	M.Falta-X-3-107
193.	Situations-Plan des Schlosses Ma- leschau	H+F.Beneš47-X-5-110+296
194.	Maleschau	H45-R+Bü-5-110
195.	Mellechow	H-R-1-112
196.	Michalowitz	H-R-1-113
197.	Mrač	H41-Rö-3-115
198.	Mscheno	Wo-F-3-116
199.	Mühlhausen	W-X-7-118-247
200.	Mühlstein	Nach der Natur gez. B43-Rö-4-114
201.	Nawarow	H-L-2-117
202.	Netřeb	H42-Rö-3-119
203.	Situations-Plan der Burg Neuhaus	H47-Re-6-60
204.	Die Burgkapelle und der Hungerthurm zu Neuhaus	M46-R-6-60

205.	Der dritte Burghof zu Neuhaus	M46-R-6-60
206.	Südwestseite von Neuhaus	M46-R-6-60
207.	Neuhaus	H47-R-6-60
208.	Obřístwy im Jahre 1800	Wo+H-R-5-121+91
209.	Oheb	H-Rö-3-122
210.	Okoř	H-F-2-123
211.	Okoř von Südost	H-L-2-123
212.	Grundriss der Ruine Okoř	H-X-2-123+111
213.	Pardubic	B45-R-6-131
214.	Situations-Plan vom Schlosse Pardubic	B+H47-Hö-6-131
215.	Pecka	H-L-2-133
216.	Pecka von Südost	H-F-2-133
217.	Grundriss der Burgruine Pecka	H-X-2-133+238
218.	Petersburg	H44-F-2-135
219.	Petschau von Süden	H46-R-7-2
220.	Petschau von Norden	H44-R-7-2
221.	Situationsplan von Rataje hražený mit den ehemaligen Burgen Pirkstein und Rattai	H47-Re-6-136-151
222.	Pirkstein zu Rattai	H47-R-6-136
223.	Podiebrad	H-R-1-137
224.	Grundriss des Schlosses Podiebrad	X-X-1-137+341
225.	Pograd von der Südseite	H46-H-7-138
226.	Schlosshof zu Pograd	H46-E.Franz-7-138+324
227.	Situations-Plan der Burg Polna	X-X-5-139+Taf.II.
228.	Polna im Jahre 1845	H45-Bü-5-139
229.	Polna im Jahre 1645	Aus Merians Topographie-R-5-139
230.	Pořešín	H44-R-5-140
231.	Pottenstein	H-R-1-141
232.	Grundriss der Burgruine Pottenstein	H-X-1-141
233.	Grundriss der Burgruine Prachin	H43u.44-Hö-6-142+53
234.	Prachin	H-R-6-142+2
235.	Prawda	H46-R-5-143
236.	Burghthor zu Prawda	H46-R-5-143
237.	Grundriss der Burgruine Prawda	H46-X-5-143
238.	Přim	Moritz Lüssner47-R-5-146
239.	Přimda von Nordost	H44-F-3-147
240.	Přimda von Südwest	H-Rö-3-147
241.	Grundriss von Přimda	H-X-147+309
242.	Pürstein	H44-R-2-134+259
243.	Rabsteinek	H45-R-4-148+149
244.	Radina	H-R-1-149
245.	Grundriss der Burgruine Radina	X-X-1-149+33
246.	Rattai	H47-R-6-151
	Rattai viz 221.	
247.	Raudnic	W-X-7-154+199
248.	Riesenberg von Ost	H45-Rö-4-158
249.	Riesenberg von Nordwest	H42-R-4-158
250.	Grundriss der Burgruine Riesenberg	H42-X-4-158
251.	Richenburg	H-R-1-157
252.	Grundriss des Schlosses Richenburg	H-X-1-157

253.	Rohosec	Z-F-3-45
254.	Grundriss des Schlosses Rohosec	H45-X-3-45
255.	Der Schlosshof zu Rohosec	H45-Bu-3-45
256.	Roimund	Nach der Natur gez. B-Rö-4-150
257.	Ronburg	X-L-2-152
258.	Grundriss der Ruine Ronburg	H-X-2-152+217
259.	Ronburg	H44-R-2-152+242
260.	Ronow	H47-R-5-153
261.	Grundriss der Burgruine Ronow	H46-X-5-153+329
262.	Roth Hradek	M46-R-6-19
263.	Situations Plan des Schlosses Roth- -Rečic	H-X-5-18+57
264.	Roth-Rečic	M46-R-5-18
265.	Rudolpstadt	H44-Rö-2-156
266.	Der zweite Burghof zu Ruppau	H45-Rt-4-155
267.	Ruppau	H45-R-4-155
268.	Grundriss der Burgruine Ruppau	H45-X-4-155
269.	Rust	H44-F-2-84
270.	Řesanic im Jahre 1790	Wo-F-2-159
271.	Řičan	H-R-1-160
272.	Grundriss der Burgruine Scala	H45-X-4-161
273.	Situations-Plan vom Schlosse Seeberg	H46-Hö-6-128+109
274.	Seeberg	H46-R-6-128
275.	Senftenberg im Jahre 1796	Joh. Venuto-Rö-3-212
276.	Scharfenstein	H-R-1-129
277.	Schollenberg	K-F-3-176
278.	Schönburg	H44-Re-7-179
279.	Das Burggebäude	H44-X-7-179
280.	Grundriss der Burgruine Schönburg	H44-Re-7-179
281.	Schönstein	B-R-5-178
282.	Grundriss der Burgruine Schrecken- stein	H46-X-5-173
283.	Der Wartthurm und die Südwestseite von Schreckenstein	H+B-Rö-5-173
284.	Ostseite von Schreckenstein	B-Bü-5-173
285.	Westseite von Schreckenstein	B42-R-5-173
286.	Schwamberg	H44-R-4-180
287.	Nordwestseite von Schwamberg	H44-R-4-180
288.	Nordwestseite von Schwamberg	H44-Rö-4-180
289.	Grundriss der Burgruine Schwamberg	H44-X-4-180
290.	Silberstein	H-R-1-13
291.	Skála	H45-R-4-161
292.	Skalka	H-Rö-3-162
293.	Skara	H-R-1-164
294.	Smečno	M46-R-5-166
295.	Westseite von Smečno	M46-R-5-166
296.	Situations-Plan des Schlosses Smečno	H+F.Beneš47-X-5-166+193
297.	Sperlingstein	H-L-1-199
298.	Stara Duba	H-R-1-167
299.	Grundriss von Stara Duba	X-X-1-167+142
300.	Stohanek	B+H-R-4-172+189

301.	Swogssic	X-Rö-2-175
302.	Skworetic	H-Rö-3-177
303.	Talenberg	H47-R-6-181
304.	Teinic an der Sazawa	H45-Bü-6-189
305.	Teyřow	H-R-1-190
306.	Točnik und Žebrak	Z40-F-3-182-214
307.	Točnik von Norden	H44-Rö-3-182
308.	Točnik von Süden	H-F-3-182
309.	Grundriss von Točnik	H-X-3-182+241
310.	Tollenstein	H-L-1-183
311.	Grundriss der Burgruine Tollenstein	H-X-1-184
312.	Triebel im Jahre 1646	X-R-5-185+99
313.	Nordwestseite von Trosky im Jahre 1835	B-Rö-4-184
314.	Grundriss der Burgruine Trosky	H45-X-4-184
315.	Trosky	Z39-Rö-4-184
316.	Tuchorz	H45-Rö-5-187
317.	Waldek	H44-R-7-192
318.	Grundriss der Burgruine Waldek	H44-Rö-7-192
319.	Grundriss der Burgruine Welhartic	H45-Hö-6-193
320.	Das Burgthor und die Südseite von Velhartic	K31-Bü-6-193
321.	Welhartic von der Westseite	K31-R-6-193
322.	Ostseite von Welhartic	K31-R-6-193
323.	Weliš im Jahre 1650	Nach einem alten Gemälde in Kopidlno- -H-7-194
324.	Weseritz	H46-E. Franz-7-4+226
325.	Grundriss von Wildstein	M+H-X-5-197+147
326.	Wildstein	H45-R-5-197
327.	Wildstein	H46-H-7-163
328.	Wolfstein	H44-R-5-198
329.	Grundriss der Ruine Wolfstein	H46-X-5-198+261
330.	Woltařik	X-D-4-124+330
331.	Woparna	X-D-4-125+331
332.	Worlik bei Humpolec	H41-Re-7-126
333.	Wosečan Wranow viz 124.	H+M46-R-5-127+93
334.	Wřeskowic	H45-Rö-4-201
335.	Wyšehořowic	H-Rö-3-203
336.	Zawlekow	H45-R-4-205
337.	Zbircha	H45-Rö-3-207
338.	Zbirow im Jahre 1845	H-R-1-206
339.	Zbirow	H-R-1-206
340.	Der erste Schlosshof zu Zbirow	H-Steyrer-1-206
341.	Grundriss des Schlosses Zbirow	X-X-1-206+224
342.	Grundriss der Burgruine Zwiřetic	H45-X-4-211
343.	Zwiřetic von Norden	Nach der Natur gez. B-Rö-4-211
344.	Zwiřetic	K38-Rö-4-211
345.	Žampach	H-Rö-2-213
346.	Žebrak Točnik und Žebrak viz 306.	H-Rö-3-214
347.	Žerotin	B-Rt-4-215+120

348.	Zižkenschloss	H44-F-3-202
349.	Zumberg	H45-H-7-216

Lokality které byly přiloženy k dílu F.A.Hebera ale není o nich v knize článek.

350.	Poběhus bei Samšín	H45-H-X-132
351.	Slaup	B40-H-X-165
352.	Svojkov	B40-Re-X-174
353.	Burg Wischehrad nach der hussitischen Zerstörung 1420	X-J.Wopalensky lith.-X-204
354.	Wischehrads Ruinen im Jahre 1550	X-J.Wopalensky lith.-X-204
355.	Das Wischehrader sogenannte Franzö- senthor (1742)	x-J.Wopalensky lith.-X-204
356.	Wischehrad nach seiner neuen Forti- ficirung (1668) aus der vogel- perspective	X-F.Zelinka lith.-X-204
357.	Wischehrad wie er jetzt ist von Südost (1850)	X-F.Chalupa lith.-X-204
358.	Der Wischehrader Bergstrasse eröffnet 4.Nov. 1841	X-X-X-204

Rytiny, které nezobrazují hrady nebo tvrze

Levy Hradek	H, F, 1
Prokop s des Grossen Grab zu Lipan	H, R, 7
Wiláthal	B, R, 4

Mapy přiložené k jednotlivým dílům

1.	Charte ehemaliger Burgen & Vesten im Pilsner & Klattauer Kreise Böhmens	X, X, 1
2.	Charte ehemaliger Burgen & Vesten im Bidžower & Koeniggrötzer Kreise Böhmens	X, R, 2
3.	Charte ehemaliger Burgen & Vesten im Časlauer & Chrudimer Kreise Böhmens	X, X, 3
4.	Charte ehemaliger Burgen & Vesten im Leitmeritzer & Bunzlauer Kreise Böhmens	X, X, 4
5.	Charte ehemaliger Burgen & Vesten Rakonitzer, Kauřimer und Berauner Kreise Böhmens	H, X, 5
6.	Charte ehemaligen Burgen & Vesten im Elbogner und Saazer Kreise Böhmens	H, X, 6

Tabulky

Situations-Pläne der Burgen-Fragmente
Situations-Pläne der Burgen-Fragmente

Taf. I. H, X, 5
Taf. II. M. Lüssner, B+H, X, 5+227

Znakové tabulky

Wappentafel I, band V.

1. Schlik von Passaun und Weiskirchen
2. Herren von Martinic
3. Reichsgrafen von Martinic
4. Herren von Chaustnik
5. Slepotický von Sulic
6. Holec von Nemošic
7. Tuněchodský von Poběžovic
8. Wosačanský von Wosečan

Wappentafel II, band V.

1. Řepa von Neweklow
2. Černý von Winoř
3. Herren von Lichtenburg
4. Herren von Ronow
5. Herren von Lipa
6. Herren von Kunstadt
7. Herzog von Münsterberg
8. Seydlic von Schönfeld

Wappentafel III, band V.

1. Ritter von Büнау
2. Herren von Dražic
3. Wřesowec von Wřesowic
4. Kameytský von Elstiboř
5. Hrušowský von Hrušow
6. Ruthard
7. Salawa von Lipa
8. Woděradský von Hrušow

Wappentafel 1, band VI. g. E. Schossig

1. Herren von Neuhaus 1400
2. Herren von Neuhaus 1600
3. Herren Slawata von Chlum
und Kossumberg

4. Grafen Slawata
5. Ritter von Wojslawic
6. Ritter Zelenadar von Prossowic
7. Kunáš von Machovic
8. Herren von Landstein
9. Krajíř von Krajk
10. Mohr zu Lichtenegg
11. Grafen von Herberstein
12. Herren von Pardubic
13. Herren von Pernstein
14. Kapaun von Swojkow
15. Ritter von Klenau
16. Herren von G ttenstein
17. Herren von Rožmital und Blatna
18. Herren von Sternberg

Wappentafel II, band VI g. J. Harnisch

1. Harant von Polssic
2. Schmidl von Schmidlu
3. Swihowsky von Rieseberg
4. Plansky von Seeberg
5. von Jenstein und von Wlassim
6. Malowec von Malowic
7. Walkaun von Adler
8. Říčanický von Říčan
9. von Wrtby
10. Herren von Schwamberg
11. Robmhap von Sucha
12. Malessický von Černossic
13. Čejka von Olbramowic
14. Burggrafen von Dohna
15. Herren von Lobkowic
16. Herren von Talmberg
17. Medek von Waldek
18. Trčka von Lipa

Wappentafel III, band VI. g. Chaluppa

1. von Hodějowa

2. Ritter (Wratislaw) von Mitrowic	10. von Žirotín (böhmische Linie)
3. von Cimbürg	11. Berka von Duba
4. von Schelenberg und Kost	12. Boraso von Riesenburg
5. Střela von Rokyc	13. Pflug von Rabenstein
6. von Waldstein (mährishe Linie)	14. Zedtwitz von Zedtwitz
7. von Wartenberg	15. von Nečtin
8. von Kowan	16. von Widří
9. Oppersdorf von Dub und Friedstein	17. Beřkowsky von Šebířov
	18. von Austie

Současná jména lokalit na rytinách

1. Andělská Hora, okr. Karlovy Vary
47-48	24. Doubický hrádek k.ú. Doubice okr.
Děčín 117
2. Bečov nad Teplou, okr. Karlovy Vary
220-221	25. Doubravská Hora k.ú. Teplice
32-33
3. Bezděz, okr. Česká Lípa 16-17-18-
-19	26. Dražice okr. Mladá Boleslav 35
4. Bezdružice, okr. Tachov 324	27. Dubeč okr. Praha-východ 36
5. Blansko, okr. Pevrly, okr. Ústí
nad Labem 7-Taf. II.Fig.3	28. Egerberg k.ú. Lestkov obec Klášterec
nad Ohří okr. Chomutov 40-41-42
6. Blatná, okr. Strakonice 8-9	29. Ejpovice k.ú. Alabava okr. Rokycany
123
7. Blatník, k.ú. Blatníkovská Lhota,
okr. Pardubice Taf. II.Fig.1	30. Felixburg k.ú. Rašovice obec Kláš-
terec nad Ohří okr. Chomutov
42-49
8. Borotín, okr. Tábor 13-14-15-Tab.I
Fig.1	31. Freudenstein k.ú. Jáchymov okr.
Karlovy Vary 50
9. Boršengrün, k.ú. Úbočí, obec Dolní
Žandov, okr. Cheb Taf. I Fig.4	32. Frýdlant okr. Liberec 51-52
10. Bradlec, k.ú. Syřenov, okr. Semily
20	33. Frýdštejn okr. Jablonec nad Nisou
53-54
11. Brandýs nad Labem, obec Brandýs
nad Labem - Stará Boleslav, okres
Praha-východ 21	34. Frymburk k.ú. Nový Hrádek okr.
Náchod 55
12. Brozany, okr. Litoměřice 22	35. Gutštejn k.ú. Okrouhlé Hradiště
okr. Tachov 68-69-70
13. Břecštejn, k.ú. Vlčice, okr. Trutnov
290	36. Hamrštejn k.ú. Machnín okr. Libe-
rec 71 - 72
14. Březina, okr. Rokycany 23	37. Harasov k.ú. Bosyně okr. Mělník
159
15. Buben, k.ú. Plešnice, okr. Plzeň -
- sever 24-25-26	38. Hazmburk k.ú. Klapý okr. Litoměř-
řice 73-74
16. Buštěhrad, okr. Kladno 31	39. Helfenburk k.ú. Rašovice obec
Kalovice okr. Litoměřice 88-89
17. Buzice, okr. Strakonice 85	40. Himlštejn k.ú. Stráž nad Ohří okr.
Karlovy Vary 81
18. Červená Řečice, okr. Pelhřimov
263-264	41. Hlavačov k.ú. Lužná okr. Rakovník
84
19. Červený Hrádek, obec Sedlčany, okr.
Příbram 262	42. Houska obec Blatce okr. Česká Lípa
75-76
20. Česká Kamenice, okr. Děčín 12-111	43. Hrochův Hrádek k.ú. Dobrá Voda
obec Bor okr. Příbram 86
21. Český Dub, okr. Liberec 11	44. Hrubá Skála okr. Semily 65-66-67
22. Český Krumlov, okr. Český Krumlov
156-157-158	
23. Divice, obec Vinařice, okr. Louny
34	

45. Hrubý Rohozec obec Turnov okr. Semily 253-254-255
46. Hrušov okr. Mladá Boleslav 91
47. Hřídělík k.ú. Blíževedly okr. Česká Lípa 4
48. Hus k.ú. Křišťanov okr. Prachatice 56
49. Cheb okr. Cheb 37-38-39
50. Chlum obec Zbýšov okr. Kutná Hora 96
51. Chodov okr. Praha 4 97
52. Choustník okr. Tábor 92-93-94-95
53. Choustníkovo Hradiště okr. Trutnov 60-61
54. Chrudim okr. Chrudim 99
55. Chřenovice obec Jedlá okr. Havlíčkův Brod 160
56. Chudý Hrádek k.ú. Dřevčice okr. Česká Lípa
57. Chvatěruby okr. Mělník 101
58. Jenčov k.ú. Běleč okr. Kladno 104
59. Jenštejn okr. Praha-východ 102-103
60. Jindřichův Hradec okr. Jindřichův Hradec 203-204-205-206-207
61. Jivno k.ú. Zbečno okr. Rakovník 82
62. Kaceřov okr. Plzeň-sever 105-106
63. Kalich k.ú. Třebušín okr. Litoměřice 120
64. Kámen okr. Pelhřimov 109-110
65. Kamýk okr. Litoměřice 107-108
66. Karlshaus k.ú. Purkarec okr. České Budějovice 90
67. Karlštejn okr. Beroun 114-115-116
68. Kašovice obec Čermná okr. Klatovy 118
69. Kašperk k.ú. Kašperské Hory okr. Klatovy 112-113
70. Klášterec nad Ohří okr. Chomutov 42
71. Klenová obec Týnec okr. Klatovy 125-126-127
72. Kokořín okr. Mělník 132-133
73. Koloděje okr. Praha-východ 134
74. Konopiště obec Benešov okr. Benešov 138-139-140
75. Kostomlaty k.ú. Kostomlaty pod Milešovkou okr. Teplice 143-144-145
76. Košťál k.ú. Jenčice okr. Litoměřice 146
77. Kouty obec Semily okr. Benešov 119
78. Kozí Hřbet k.ú. Radíč okr. Příbram 147-148
79. Kožlí k.ú. Přibyslice okr. Benešov 149
80. Krakovec okr. Rakovník 150-151-152
81. Kralovice okr. Praha-východ 153
82. Krašov k.ú. Bohy obec Kozojedy okr. Plzeň-sever 154-155
83. Krchleby k.ú. Lány na Dálku okr. Pardubice Taf.II Fig.2
84. Křečov k.ú. Podbořanský Rohozec okr. Louny 269
85. Křepenice okr. Příbram 161
86. Křivoklát okr. Rakovník 27-28-29-30
87. Kumburk k.ú. Syřenov okr. Semily 162-163-164
88. Kunětická Hora k.ú. Ráby okr. Pardubice 165-166-167
89. Kunžvart k.ú. Strážný okr. Prachatice 168
90. Květnice obec Sibřina okr. Praha-východ 169
91. Kvítkov okr. Česká Lípa 10
92. Kynžvart k.ú. Lázně Kynžvart okr. Cheb 135-136-137
93. Kyšperk k.ú. Unčín obec Krupka okr. Teplice 57-58-59
94. Landštejn obec Staré Město pod Landštejnem okr. Jindřichův Hradec 171-172-173
95. Landšperk okr. Ústí nad Orlicí 170
96. Libá okr. Cheb 177-178
97. Liběhrad k.ú. Libčice nad Vltavou okr. Praha-západ 175
98. Libštejn k.ú. Liblín okr. Rokycany 179-180-181
99. Líčkov obec Liběšice okr. Louny 176
100. Lichnice k.ú. Podhradí obec Starý Dvůr okr. Chrudim 183-184-185
101. Lina k.ú. Vrbička obec Skytaly okr. Louny 182
102. Lipnice nad Sázavou okr. Havlíčkův Brod 186-187-188
103. Litice okr. Plzeň-město 189
104. Loket okr. Sokolov 44-45-46
105. Louzek k.ú. Zdíky obec Bujanov okr. Český Krumlov 174
106. Machov k.ú. Čejkovice okr. České Budějovice 190
107. Maidštejn k.ú. Třísov obec Holubov

- okr. Český Krumlov 191-192
108. Malá Skála okr. Jablonec nad Nisou 125
109. Malé Kolo k.ú. Nalžovské Podhájí obec Nalžovice okr. Příbram Taf. I. Fig.6
110. Malešov okr. Kutná Hora 193-194
111. Maškovec k.ú. Kamenný Újezd okr. České Budějovice 98
112. Melechov k.ú. Kouty obec Bojiště okr. Havlíčkův Brod 195
113. Michalovice obec Dalovice okr. Mladá Boleslav 196
114. Milštejn k.ú. Cvikov okr. Česká Lípa 200
115. Mrač k.ú. Podmračí obec Mrač okr. Benešov 197
116. Mšeno k.ú. Mšené - Lázně okr. Litoměřice 198
117. Návarov obec Zlatá Olešnice okr. Jablonec nad Nisou 201
118. Nelahozeves okr. Mělník 199
119. Netřeby k.ú. Kanice okr. Domažlice 202
120. Nový Herštejn k.ú. Němčice okr. Domažlice 77-78-79
121. Obříství okr. Mělník 208
122. Oheb k.ú. Seč okr. Chrudim 209
123. Okoř obec Lichoceves okr. Praha-západ 210-211-212
124. Oltářík k.ú. Děkovka obec Dřemčice okr. Litoměřice 330
125. Opárno okr. Litoměřice 321
126. Orlik k.ú. Rozkoš obec Humpolec okres Pelhřimov 332
127. Osečany okr. Příbram 333
128. Ostroh obec Poustka okr. Cheb 273-274
129. Ostrý k.ú. Františkov nad Ploučnicí okr. Děčín 276
130. Pajrek k.ú. Nýrsko okr. Klatovy 6
131. Pardubice okr. Pardubice 213-214
132. Pařez k.ú. Pařezská Lhota obec Holín okr. Jičín 350
133. Pecka okr. Jičín 215-216-217
134. Perštejn okr. Chomutov 242
135. Petrohrad okr. Louny 218
136. Pirkštejn k.ú. Rataje nad Sázavou okr. Kutná Hora 221-222
137. Poděbrady okr. Nymburk 223-224
138. Podhrad okr. Cheb 225-226
139. Polná okr. Jihlava 227-228-229
140. Pořešín okr. Český Krumlov 230
141. Potštejn okr. Rychnov nad Kněžnou 231-232
142. Prácheň k.ú. Velké Hydčice okr. Klatovy 233-234
143. Pravda k.ú. Pnětluky okr. Louny 235-236-231
144. Přerov nad Labem okr. Nymburk 2
145. Příběnice k.ú. Malšice okr. Tábor 63-64
146. Pším obec Javornice okr. Rychnov nad Kněžnou 238-Taf.II.Fig.4
147. Přimda okr. Tachov 239-240-241
148. Rabštejnec k.ú. Rabštejn obec Rabštejnská Lhota okr. Chrudim 243
149. Radyně k.ú. Starý Plzenec okr. Plzeň-jih 244-245
150. Rajmund k.ú. Jitrava obec Rynoltice okr. Liberec 256
151. Rataje nad Sázavou okr. Kutná Hora 246-221
152. Ronov k.ú. Blíževedly okr. Česká Lípa 257-258-259
153. Ronov k.ú. Ronov nad Sázavou obec Přibyslav okr. Havlíčkův Brod 260-261
154. Roudnice nad Labem okr. Litoměřice 247
155. Roupov okr. Plzeň-jih 266-267-268
156. Rudolfov okr. České Budějovice 265
157. Rychmburk k.ú. Předhradí okr. Chrudim 251-252
158. Rýzmburk k.ú. Podzámčí obec Kdyně okres Domažlice 248-249-250
159. Resanice obec Kasejovice okr. Plzeň-jih 270
160. Řícany okr. Praha-východ 271
161. Skála k.ú. Radkovice obec Příchovice okr. Plzeň-jih 272-291
162. Skalka k.ú. Vlastislav okr. Litoměřice 292
163. Skalná okr. Cheb 327
164. Skara 293
165. Sloup okr. Česká Lípa 351
166. Smečno okr. Kladno 294-295-296
167. Stará Dubá k.ú. Přestavlky okr. Benešov 298-299
168. Starý Bernštejn k.ú. Vrchovany

- obec Dubá okr. Česká Lípa 1
169. Starý Herštejn k.ú. Pivoň obec Mnichov okr. Domažlice 80
170. Starý Kynšperk k.ú. Starý Hrozňatov okr. Cheb 122
171. Starý Rybník obec Skalná okr. Cheb 3
172. Stohánek k.ú. voj. újezd Ralsko okr. Česká Lípa 300
173. Střekov obec Ústí nad Labem okr. Ústí nad Labem 282-283-284-285
174. Svojkov okr. Česká Lípa 352
175. Svojšice okr. Fardubice 301
176. Šeleberk k.ú. Mladá Vožice okr. Tábor 277
177. Škvořetice okr. Strakonice 302
178. Šonštejn k.ú. Tisá okr. Ústí nad Labem 281
179. Šumburk k.ú. Šumná obec Kláštec nad Ohří okr. Chomutov 278-279-280
180. Švamberk k.ú. Krasíkov obec Kokašice okr. Tachov 286-287-288-289
181. Talberk obec Samopše okr. Kutná Hora 303
182. Točnický obec Žebrák okr. Beroun 306-307-308-309
183. Tolštejn k.ú. Jiřetín pod Jedlovou okr. Děčín 310-311
184. Trosky k.ú. Troskovice okr. Semily 313-314-315
185. Třebel obec Černošín okr. Tachov 312-Taf.I.Fig.8
186. Tříkřížový vrch k.ú. Libochovany okr. Litoměřice 87
187. Tucharaz okr. Kolín 316
188. Týnec nad Labem okr. Kolín 43
189. Týnec nad Sázavou okr. Benešov 304
190. Týřov k.ú. Karlova Ves okr. Rakovník 305
191. Újezdec k.ú. Újezd obec Albrechtice nad Vltavou okr. Písek 5
192. Valdek k.ú. voj. újezd Brdy okr. Příbram 317-318
193. Velhartice okr. Klatovy 319-320-321-322
194. Veliš k.ú. Podhradí okr. Jičín 323
195. Velké Horky k.ú. Strenice okr. Mladá Boleslav 62
196. Vítkovec k.ú. Holany okr. Česká Lípa 121
197. Vlčtejn okr. Plzeň-jih 325-326
198. Volfštein k.ú. Černošín okr. Tachov 328-329
199. Vrabinec k.ú. Babětín obec Těchlovice okr. Děčín 297
200. Vranov k.ú. Malá Skála okr. Jablonec nad Nisou 125
201. Vřeskovice obec Borovy okr. Klatovy 334
202. Vříssek k.ú. Holany okr. Česká Lípa 348
203. Vyšehořovice okr. Praha-východ 335
204. Vyšehrad okr. Praha 2 352-354-355-356-357-358
205. Zavlekov okr. Klatovy 336
206. Zbiroh okr. Rokycany 338-339-340-341
207. Zbirohy k.ú. Koberovy okr. Jablonec nad Nisou 337
208. Zbořený Kostelec obec Týnec nad Sázavou okr. Benešov 141-142
209. Zlenice k.ú. Senohraby okr. Praha-východ 83
210. Zvíkov k.ú. Zvíkovské Podhradí okr. Písek 128-129-130-131
211. Zvířetice okr. Mladá Boleslav 342-343-344
212. Žamberk okr. Ústí nad Orlicí 275
213. Žambach okr. Ústí nad Orlicí 345
214. Žebrák k.ú. Točnický obec Žebrák okres Beroun 306-346
215. Žerctín obec Panenský Týnec okr. Louny 347
216. Žumberk okr. Chrudim 349

ZVOLE

o. Praha - západ

T. Tomíček, J. Úlovec

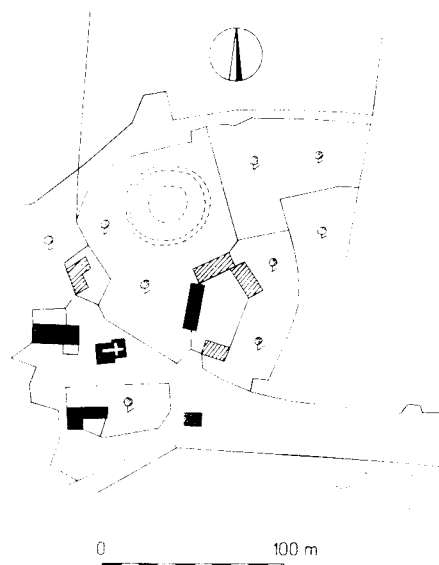
Ve Zvoli, obci ležící v okrese Praha - západ nedaleko od Vraného nad Vltavou, se dodnes zachovaly výrazné pozůstatky feudálního sídla.

Zvole je obec starého založení, která vznikla již ve druhé polovině 13. století. Na existenci tvrze však můžeme soudit až z listiny, pocházející z doby kolem roku 1310, podle níž Mladota ze Zvole (Mladota de Swole) měl s dalšími vyměřit hranice lesů Zbraslavského kláštera (Tadra, 1903, č. 18). V této listině se připomíná též Mladotův otec Diviš, který byl někdejší královským truksasem a je zmiňován v listinách z období 1260-1272 (viz příslušné listiny z tohoto období v RDB). Kdo z nich získal Zvoli, případně ji založil, a vystavěl z ní tvrz, nevíme. Podobně také zpráva z roku 1310 je jediná, která se váže k feudálnímu sídlu; z pozdější doby již žádnou neznáme.

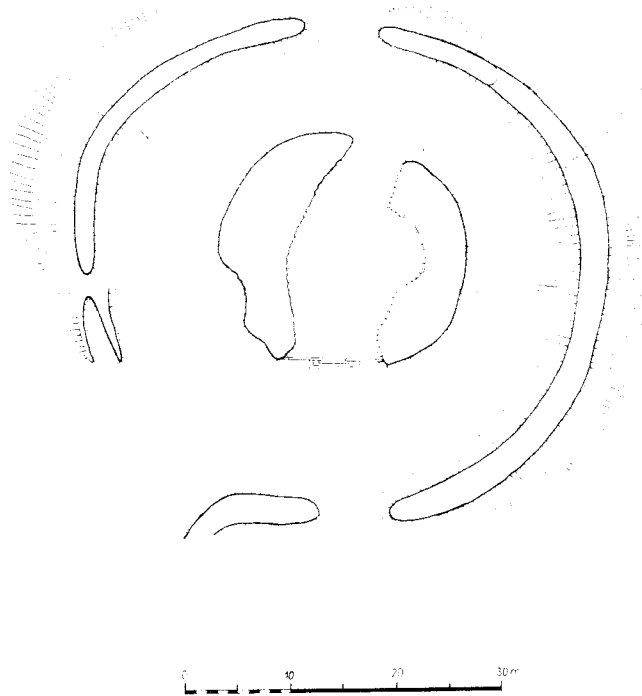
Další dějiny Zvole mizí až do rozmezí let 1356 - 1361, kdy ji držel Henslin Menhartův, pražský měšťan, který společně se Zbraslavským klášteřem a biskupstvím v Litomyšli za souhlasu Karla IV. a papeže provedl rozsáhlou majetkovou transakci, během níž získal část obce právě Zbraslavský klášter (Tadra, 1903, č. 128, 138, 139, 145, 146, 165). Jak vyplývá z dalších listin, držel druhou část novoměstský rychtář Volf Menhartův (Wolfinus Meinhardi), který ji nejprve roku 1361 pronajal vsi "Zwol et Ohrobecy" bratřím "Nicolao et Hainlyno de Slatnik" (Tadra, 1903, č. 161) a posléze 1. února 1363 prodal vše, co tu měl, totiž své dědictví a vsi Zvoli, Ohrobec a Stiměšice, také Zbraslavskému klášteru. V zápisu o prodeji se uvádí: "...quod herechtates

Obr. 1: Vyobrazení obce a tvrziště na mapě Josefského vojenského mapování z doby okolo roku 1780

Obr. 2: Indikační skica obce z roku 1841 s doplněným vyznačením tvrziště

Obr. 3: Půdorys tvrziště ve Zvoli (stav k listopadu 1984)

suas videlicet Zwol et Obrowec ..., ..., cum omnibus curiis rusticis, ...". Hovoří se tedy pouze o poddanských dvorech, nikoliv o tvrzi (Tadra 1903, č. 169). Volf byl tedy pravděpodobně dědicem Henslina, od něhož část Zvole získal, ale existovala-li tehdy ještě tvrz, již není možné zjistit. Tvrz se v listinách z tohoto ani následujícího období dále nepřipomíná. Snad zanikla již během první půle 14. století a nebyla obnovena. Její pozůstatky však byly patrné ještě velmi dlouho, neboť např. na mapě Josefského vojenského mapování z doby okolo roku 1780 tvoří výraznou dominantu celé obce (SÚA - Josefské vojenské mapování, sekce č. 124). O něco později dokonce tvořily hranice mezi parcelami, jak je vidět z indikační skicy z roku 1841 (SÚA - Indikační skicy, Kouřimsko č. 488). A. Sedláček (1926, 217) uvádí, že ještě okolo roku 1870 tu prý byly patrné kamenné základy, ale podle údajů místních pamětníků tu údajně stávaly ještě po roce 1900 zbytky kamenné věže, na korunu jejíhož zdiva prý dospělý člověk téměř nedosáhl (ústní informace E. Zajíčka). Když však byla ve 20. letech našeho století budována ve Zvoli silnice, byly zbytky tvrže použity jako levný stavební materiál. Současně bylo také vytěženo podloží věže, čímž zcela zmizely poslední zbytky zdi. Tehdy tu údajně bylo nalezeno " ... starodávné klenutí ze 14. st., zdi a drobné stříbrné mince" (Sedláček, 1926, 217).

Tvrziště je situováno na mírném návrší obce, v její severní, ale nejvýše položené části, východně od kostela v zahradě usedlosti čp. 6. Původně se zde říkalo "U Nováků", ale také "věž" a "na věži" (Podlaha, 1908, 176). Má podobu kruhového pahorku o průměru cca 22 m, jehož střední část byla při výše zmíněném dobývání kamene zničena výlomem až na úroveň dnešní hloubky příkopu. Výlom probíhá směrem sever - jih a celé tvrziště

vpodstatě dělí na dvě části, na nichž již nejsou žádné pozorovatelné zbytky zdiva.

Okolo pahorku probíhal kruhový příkop a val. Příkop se dosud dochoval po celém obvodu. Zdá se, že místy byl snad zčásti vytesán do skály, ale potvrdit by to mohl pouze archeologický výzkum. Val v některých místech převyšuje dno příkopu až o 3 m, ale na jihzápadní straně prakticky zmizel, protože pro lepší přístup ke tvrzišti při jeho demolici byl rozvezen a dno příkopu částečně zvýšeno.

Na severovýchodní vnější straně valu je dobře patrná plošina na způsob jakési vnější bašty, vzniklá však pravděpodobně až později rozvezením části koruny valu.

V nedávné době byl majitelem pozemku upraven přístup do výlomu v podobě betonových schodů, končících menší zídou, a v severní části výlomu byla zřízena udírna.

Z popisu je patrné, že tvrz sestávala s největší pravděpodobností z jedné budovy, stojící na vyvýšeném místě a obklopené příkopem a valem. Nejstarší známé tvrže tohoto typu, tj. jednoduchá zalžení, obsahující jen jednu stavbu čtvercového či obdélného půdorysu, jsou podle dosavadních výzkumů datována do doby okolo roku 1300 (Durdík, 1977, 225; Kašička, 1985, 16n). Tvrz ve Zvoli by tedy mohla vzniknout také v této době, pro což by svědčil i predikát Mladoty, zřejmě jejího zakladatele. Mladotův otec Diviš, který zastával vysoký úřad u královského dvora, by se po ní jistě psal také, kdyby ji založil již on. Ovšem přesnější údaje ohledně vzniku tvrže, případně další menší stavby v jejím areálu, jejichž existenci nelze vyloučit, přístup, původní hloubka příkopu atd. by se daly zjistit pouze archeologickým průzkumem, který by tak mohl říci k dějinám a vývoji tvrže ve Zvoli rozhodné a konečné slovo.

LITERATURA

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars II, Annorum 1253 - 1310, ed. J. Emler, Praha 1882

K. Rais - Ant. Turek, Politický a školní okres Vinohradský, s. d., str. 218

Jan Barták, Okres Jílovský politický, soudní i berní samotný (Přehledný místopis země České č. I), Praha 1939, str. 50 - 51

Leopold Čihák, Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů, Praha 1948, zvl. str. 82 - 83, 188

Tomáš Durdík, K chronologii obytných věží českého středověkého hradu, in: Archeologia historica 2/1977, str. 221 - 228

František Kašička, Tvrze středních Čech, SPPOP Středočeského kraje, 1984

Ant. Podlaha, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Vinohradském, Praha 1908, str. 176

A. Profous - J. Svoboda, Místní jména v Čechách, IV., Praha 1957, str. 796

A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrže království Českého, XV, Praha 1926, str. 217

F. Tadra, Listy kláštera Zbraslavského Praha 1903

E. Zajíček, 700 let Zvole u Prahy, nákl. Osvětové besedy ve Zvoli u Prahy s. d. (1967); zde zvl. str. 11 - 26

Hrad na Konvalinkovém vršku

k.ú. Staré Splavy, o. Česká Lípa

F. Gabriel, J. Panáček

V roce 1983 došlo na okres Česká Lípa k významnému objevu středověkého opevnění. Je situováno na Konvalinkovém vršku (k.ú. Staré Splavy, obec Doksy). Na starších mapách (např. Die Hirschbarrer Teichlandschaft 1931, měř. 1:25 000) je poloha označena jako Zaukenberg (288 m n.m.) na rozdílu od Konvalinkového vršku, nazývaného německy Zaukenberg (294 m n.m.) a ležícího západně od silnice Jestřebí - Staré Splavy. Konvalinkový vršek (dle posledního měření 290,6 m n.m.) je na současných turistických mapách označen jako přírodní rezervace s výskytem rojovníku bahenního. Jeho přesná poloha na Základní mapě 02 - 42 Česká Lípa (1:50 000) je 105 mm od jižní a 51 mm od východní sekční báry.

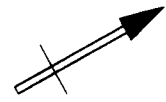
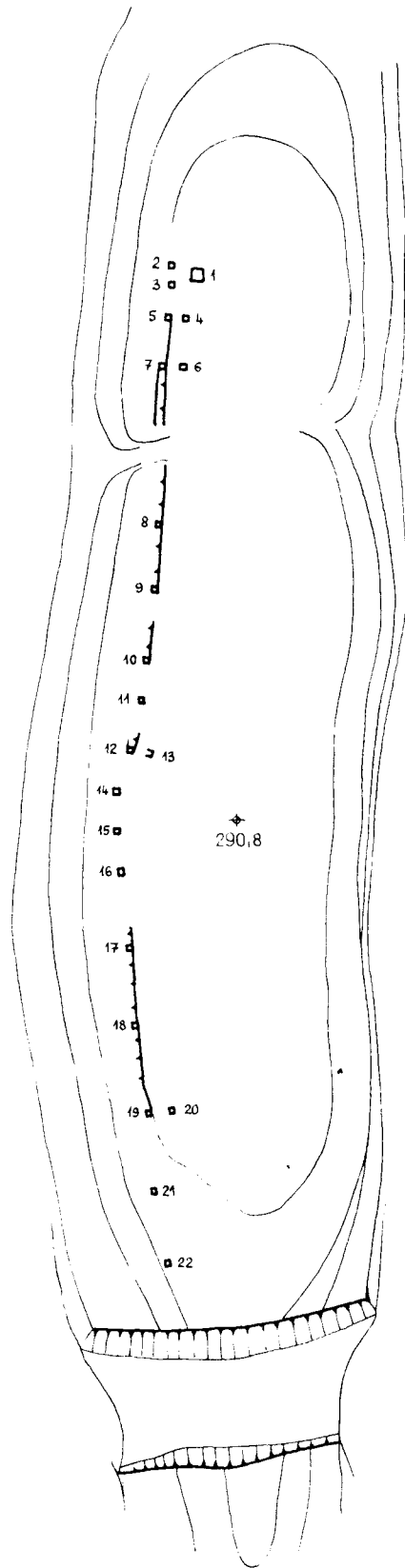
Konvalinkový vršek je kupa, vystupující cca 30 m nad bažinatý terén ústínského potoka. Má protáhlý tvar s delší osou ve směru severozápad - jihovýchod. K jihovýchodu je její úbočí táhlé, na ostatních stranách spadá prudčeji do bažinatého terénu, upraveného dnes po severovýchodní straně kupy pro železniční trať Bakov - Česká Lípa (obr. 1 : 15). Vypreparovaný geologický podklad lokality je tvořen pískovcem, vyzdvíženým při zvrásnění České křídové tabule. Převážná část lokality je však kryta písčitými půdami či pískem. Vegetační kryt tvoří borový les s křovinatým patrem, setrvaljícím převážně z březových zákrsků.

Za jedinou zmínku o lokalitě v písemných pramenech je snad možno považovat správu o mezním soudu z roku 1536 (Ač. 30/34 - 37), která určuje hranice mezi píseckými bezdězskými a jestřeběskými. Při rekonstrukci terénu procházeli svědkové k vrchu, "v kterémž jest průsek skrze skálu". Toto místo by dle ostatního popisu hranic odpovídalo přibližně poloze Konvalinkového vršku a vzhledem k tomu, že jsme v okolí hledali jiný průsek skrze skálu nezjistili, není vyloučeno, že je zde popsán hraniční příkop studované lokality. Domněnku podporuje i skutečnost, že dnešní katastrální hranice vede stále přes Konvalinkový vršek, ne však již příkopem. Jedná-li se tedy o náš hrad, vidíme, že na počátku 16. století se o existenci hradu na tomto místě nevědělo, neboť jinde v podobných případech bývá hrad označován jako "pustý zámek" a pod.

Lokalita nebyla dosud v odborné literatuře uvedena. F. A. Heber (1846) sice v mapové příloze (Charta ehemaliger Burgen und Vesten im Leitmeritzer und Bunzlauer Kreise Böhmen) čtvrtého dílu knihy o hradech a tvrzích v Čechách označuje polohu jako Wüste Schloss, v textu ji však neuvádí. Povědomí o lokalitě později zaniklo úplně. August Sedláček (1936) se o ní vůbec nezmiňuje, nezná ji ani německá vlastivědná literatura. Teprve v roce 1983 si zbytků opevnění povšiml P. Randus (1983) a upozornil na ně v okresním tisku. Na základě tohoto článku byla provedena terénní rešerše a zaměření lokality (obr. 1).

Obr. 1: Bezejmenný hrad na Konvalinkovém vršku (k.ú. Staré Splavy, obec Doksy, okr. Česká Lípa).

Zaměření lokality z roku 1984 F. Gabrielem a J. Panáčkem provedené přístrojem BRT 006. Vrstevnice vznikly zaměřením rozhraní mezi vrstvami pískovce různé barvy.

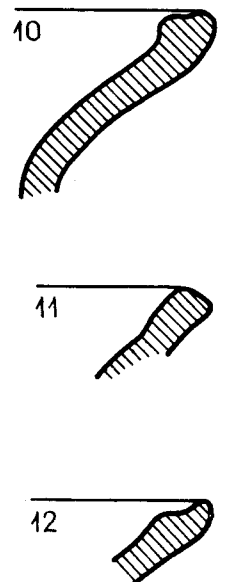
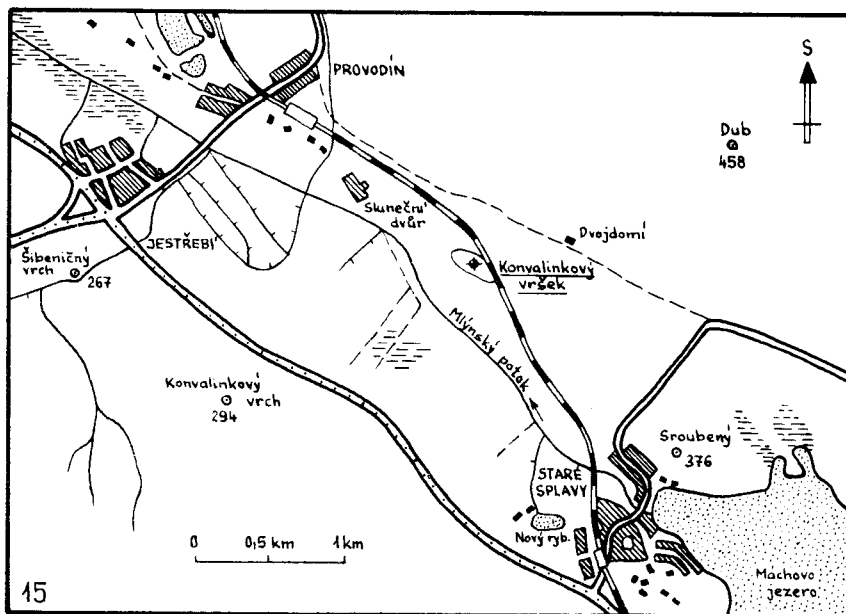
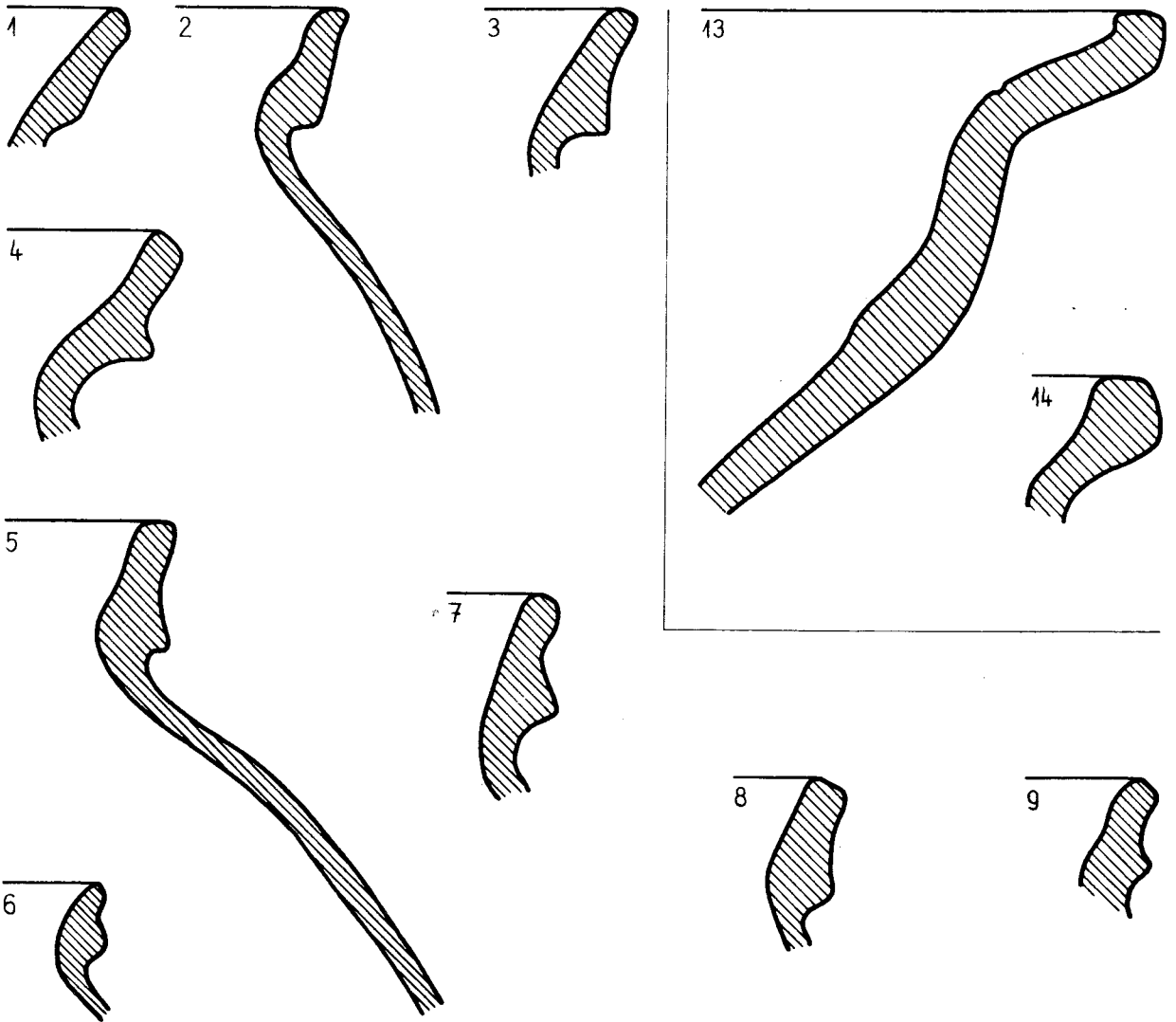
Přístup k opevnění byl veden pravděpodobně po mírně stoupajícím úbočí kupy od jihovýchodu. Na okraji svršku byla cesta přerušena 7,5 m širokým příkopem, tesaným do skalního podloží. Jeho stěny se kónicky sbíhají ke dnu, částečně dnes zasypanému. Současná hloubka činí 3,5 m. Za příkopem jsou na jihozápadní nezálesněné straně patrné stavební relikty. Jedná se o řadu do skály vytesaných trámových záпустí čtvercového půdorysu o rozměrech kolem 30 x 30 cm. Jejich hloubka se pohybuje od 14 do 53 cm. Z jednotného charakteru záпустí se vymyká záпуст' číslo 9, která má horní okraj porušen šikmým zářezem, jehož význam neznáme. Při nepravidelném rozestupu, pohybujičím se od 1 do 6 m, vytváří 17 záпустí řadu 57 m dlouhou. Mezi některými jsou místy patrná dráže pro trámy. V detailu je zajímavá oboustranná, 30 cm široká, dráže mezi 7. a 8. záпустí, která má na dně 4 mělké záпустí o rozměrech 30 x 30 cm, vzdálené od sebe rovněž 30 cm a hluboké cca 5 cm. Řada záпустí vybíhá od příkopu, kopíruje terén pod hranou svršku a je patrná po celé jihozápadní straně úbočí kupy, která není kryta půdním nenošem. Na severozápadním konci není její pokračování bez skřívky patrné. Čtyři záпустí mají ve vzdálenosti 140 cm směrem ke svršku kupy své protějšky. V místě dnešního závěru řady je vedle uvedeného zdvojení řady záпустí vytesán do pískovce čtvercový objekt o rozměrech 85 x 77 cm a hloubce 42 cm. V zásypu objektu byly rozptýleny znělcové kameny, naplavené sem asi z okolí, kde jsou dosud uloženy v písčivém krytu svršku.

Přistoupíme-li k interpretaci popsané soustavy záпустí a dráží, je třeba vyjít ze skutečnosti, že se jednalo o svislé stavební prvky, doplněné na úrovni terénu horizontálním trámem. Tato konstrukce asi zajišťovala dřevěnou stěnu o síle 30 cm, sestávající z horizontálně nebo vertikálně uložených trámů, zachycených v zádla-bech konstrukce. Dráže mezi 7. a 8. záпустí svědčí spíše pro svislé uložení, které v tomto případě nebylo uchyceno ve vodorovném trámu, ale přímo v oboustranné dráží, neboť jako v jediném případě zde zjištěném byly svislé trámy zajištěny proti vyvrácení dolního konce na vnější stranu. V ostatních případech, kde hloubka dráží nevytvořila vnější okraj a tím i lůžko pro konce svislých trámů, byly tyto trámy uchyceny v zádla-bech horizontálního trámu na úrovni terénu, který však musil být v některých místech upraven. Horizontální trám na úrovni terénu měl asi svoji obdobu i nahoře, kde současně tvořil korunu celé stěny. Za stěnou předpokládáme zásyp, vyrovnávající terén a umožňující pohyb podél ní.

Druhá, výrazně řidší, řada záпустí snad sloužila ke zpevnění celé konstrukce, případně zastřešení komunikace podél stěny, kterou považujeme za část obvodového opevnění hradu. Překvapující je absence stop jakéhokoliv opevnění podél příkopu, vysvětlitelná snad tím, že dřevěnou stěnu zde nebylo třeba, s ohledem na terén, kotvit do skalního podloží, nebo tím, že na vnitřní straně příkopu bylo použito jiné stavební techniky. Opevnění na severovýchodní straně, stejně jako jeho uzávěr na severovýchodě, je skryto pod půdním horizontem. Zjištěny nebyly ani stopy po zástavbě, která však asi nikterak nevyčnívala výstavností. Není vyloučeno, že součástí zástavby je i čtvercový objekt v severozápadním konci svršku. Jeho funkce však není jasná. Otázkou zůstává i využití znělcových kamenů, které nemohou pocházet z vlastní kupy, ale musely sem být dopraveny. Pokud sloužily jako stavební materiál, jednalo se

Obr. 2: Bezejmenný hrad na Konvalinkovém vršku (k.ú. Staré Slapy, obec Doksy, okr. Česká Lípa).

Profily okrajů keramiky, nalezené na lokalitě (1 - 14), výsek ZM 02 - 42 Česká Lípa (1:50 000) s vyznačením lokality (15)

o zdivo kladené na sucho nebo na jíl, neboť nenesou stopy malty. Toto zjištění nejspíše odpovídá využití kamenů v podezdívkách, neboť plentování podzemních částí objektů by bylo, s ohledem na jejich nutné zahloubení do pískovce, zbytečné.

Při čistění záпустí, objektu a při povrchovém sběru byla získána kolekce keramiky, která dovoluje datování lokality. Soubor, uložený v AO KMT pod inventárním číslem 80902 - 80976, obsahuje 20 okrajů nádob, 13 den, 22 fragmenty zdobené rytím a 1 fragment zdobený červenou malbou. Kvalita materiálu, která byla posuzována na 186 fragmentech, náleží do tří tříd. Ve třídě O1 (Gabriel - Smetana 1983, 121) jsou 34 fragmenty (18,3 %), ve třídě O2 je 49 fragmentů (26,2 %) a do třídy O3 byly zařazeny 103 fragmenty (55,5 %). Již na základě tohoto třídění můžeme zařadit lokalitu do 1. horizontu, případně její přežívání v horizontu 2. Další upřesnění přináší zastoupení tříd okrajů. Nejvíce je zastoupena třída O3 (60 %; obr. 2: 1 - 9), po které následuje třída O1 (15 %; obr. 2: 10 - 12). Jedním fragmentem je zastoupen okraj, který nebyl v materiálu z České Lípy registrován (5 %; obr. 2: 13) a dále tři okraje poklic (15 %) a jeden okraj konvice (5 %; obr. 2: 14). Je tedy zřejmé, že se pohybujeme v období 1. fáze 2. horizontu. Přežívání do 2. fáze vylučuje, alespoň podle uvedeného souboru, absence vyšších okrajů třídy O3. Nejvyšší naměřené hodnoty nepřesáhly 18 mm (Gabriel - Smetana 1981). Do této fáze se hlásí i červeně malovaný fragment, který řadíme do třídy 16. Na základě získané keramiky datujeme osídlení na lokalitě do 2. poloviny 13. století a na počátek století následujícího. Dle dnešních znalostí by nemělo přežít přes rok 1319 (Gabriel - Smetana 1981).

I poměrně chudé stopy stavební činnosti dovolují alespoň rámcově zařazení do určitěho typu hradů. Nejblíže analogii shledáváme v rovněž bezejmenné lokalitě na Kloučsku (k.ú. Doksy), která ovšem není datována ani písemnými ani hmotnými prameny. Na nevýrazné znělcové kupě, zdvihající se na jihovýchodním pobřeží Máchova jezera, bylo zbudováno opevnění na západní straně svršku, oddělené od jeho východní části, jen pozvolna přecházející v úbočí, příkopem. Špatně zřetelné stopy opevnění jsou i na ostatních stranách, pod svrškem kupy. Zbytky zástavby na lokalitě patrně nejsou.

Nepříliš vzdáleno je i opevnění na Dubové hoře u Svěbořic (k.ú. vojenský újezd Ralsko), datované keramikou do 13. století (Waldhauser 1971, 35 - 37, 53; Gabriel v tisku). Svršek kupy (347 m n.m.) je opevněn, jak uvádí J. Waldhauser (1971, 35 - 37, 53), valem a příkopem. Lokalita je dvojdílná, menší předhradí je od vlastní akropole odděleno rovněž příkopem, napojujícím se na příkop vnější. Na východní straně akropole je opevnění zdvojeno snad pro ochranu posledního úseku přístupové komunikace. Při jihovýchodním obvodu akropole byla zjištěna terénní deprese obdélníkového půdorysu, kterou v roce 1932 - 1934 zkoumal E. Gebauer. Výsledky jeho výzkumu jsou interpretovány jako základy dřevěné věže, zbudované nad přístupovou komunikací a bránou (Waldhauser 1971).

Hypotetická rekonstrukce hradu Děvína (k.ú. Hamr) v jeho starší podobě (Gabriel 1973; Gabriel v tisku) rovněž předpokládá přetnutí svršku kupy (435 m n.m.) příkopem, který odděloval předhradí na východní straně od akropole na straně západní. Forma opevnění ani zástavba ve starším období nejsou bez rozsáhlejšího archeologického výzkumu možné jednoznačně stanovit.

Podobné opevnění bylo zjištěno i na hradě Kostomlatech (k.ú. Kostomlaty pod Milešovkou, okr. Teplice), kde byl příkop později zavezen (Gabriel 1978), nebo na hradě Hřídelníku (k.ú. Blíževedly, okr. Č. Lípa), kde je dosud dobře patrný. Na obou lokalitách jsou dochovány zbytky architektury. V případě hradu Hřídelníku je však třeba počítat s četnějšími přestavbami, které smazaly nejstarší podobu hradu. Lepší je situace na Kostomlatech, které náležely bergfritovému typu hradu s válcovou věží v čele opevnění nad příkopem a v zadním traktu akropole ukrytým palácem. Teprve později byla vedena komunikace z předhradí, snad i mladšího, do horního hradu po jeho jižním obvodu a přes palác na nádvoří, kde byl zbudován nový objekt v místě staré brány. V této době však již byl příkop zasypán.

Společným znakem všech těchto lokalit je předělení svršku kupy příkopem, za kterým byl budován hrad, opevněný z ostatních stran příkopem, zdí, nebo jako v našem případě, dřevěnou stěnou. Můžeme-li použít pro obecnou rekonstrukci tohoto typu hrad Kostomlaty, zjišťujeme, že se jednalo o hrady vycházející ze schematu bergfritového typu, konstruovaného ovšem původně pro ostrožny. Jeho modifikace pro kupu svědčí o životnosti tohoto typu ve 13. století, na kterou upozornil již T. Durdík (1978, 45). Jeho obliba u šlechty byla tak velká, že potlačila potřebu hledat nové formy opevnění, více vyhovující jiným terénním podmínkám, a právě naopak nutila stavebníka uzpůsobit terénní podmínky již zaběhnutému typu. Znamenalo to vést komunikaci tak, aby vstupovala do hradu ve směru jeho delší osy. Zde jí však bylo postaveno do cesty opevnění, jehož součástí byl i příkop. Nad vstupem byla budována věž, ať již válcová nebo hranolová, jejíž funkce však byla výhradně vojenská, zatím co k obývání sloužil palác, který musíme hledat v protilehlé straně, na samém konci hradu.

Není bez zajímavosti, že lokality na Konvalinkovém vršku, Klučku, Dubovém vrchu a Děvíně leží na královském majetku, příslušejícím k hradu Bezdězu a pokud je známo jejich datování, patří druhé polovině 13. století. Potvrzují se tak i výsledky rozboru historického postavení Bezdezska jako královského území Přemysla Otakara II. (Žemlička 1980) a formy jeho ochrany pomocí manského systému proti silným rodům Markvarticů a Ronovců, sousedícím s tímto majetkem na severu a západě. Právě Konvalinkový vršek leží přesně na katastrální hranici mezi Jestřebím, patřícím Ronovcům, a Doksy, jejichž území příslušelo panovníkovi.

Můžeme tedy nově objevený hrad považovat za manské sídlo bezděžského majetku, vznikající v době Přemyslova panování a zanikající po jeho rozpadu. Typologicky se jeho stavba přidržela určitého vzoru charakteristického pro šlechtická sídla této doby, ačkoliv přírodní podmínky byly na vytčeném místě poněkud jiné.

LITERATURA

- Durdík T. 1978: Nástin vývoje českých hradů 12. - 13. století. AH 3, 41 - 52
- Gabriel F. 1973: Děvín, ročníková práce na katedře dějin umění FF UJEP. Brno
- Gabriel F. 1978: Nálezová zpráva v Archeologickém odboru Krajského muzea Teplice (AO KMT). PŘ. Č. 106 - 171/76
- Gabriel F. v tisku: Opevněná panská sídla na Českolipsku před rokem 1319. Z minulosti Děčína a Českolipska 4
- Gabriel F. - Smetana J. 1981: K datování a funkci středověkých opevnění v Českém Švýcarsku. AH 6, 33 - 62
- Gabriel F. - Smetana J. 1983: K vývoji výrobních okruhů červeně malované keramiky v severních Čechách. AH 8, 119 - 138
- Heber F. A. 1846: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser IV. Praha
- Randus P. 1983: Hrady, zámky a tvrže Českolipska 13. Nástup 1983, č. 13
- Sedláček A. 1936: Hrady, zámky a tvrže Království Českého X. Praha